

PORODNÍ ASISTENCE

Kniha vyšla za laskavé podpory společností:

Authorized Distributor
GE Healthcare

Prof. MUDr. Martin Procházka, Ph.D.
a kolektiv

PORODNÍ ASISTENCE

DŮLEŽITÉ UPOZORNĚNÍ

Autoři i nakladatel vynaložili velkou péči a úsilí, aby všechny informace v knize obsažené týkající se dávkování léků a forem jejich aplikace odpovídaly stavu vědy v okamžiku vydání. Nakladatel však za údaje o použití léků, zejména o jejich indikacích, kontraindikacích, dávkování a aplikačních formách, nenese žádnou odpovědnost, a vylučuje proto jakékoli přímé či nepřímé nároky na úhradu eventuálních škod, které by v souvislosti s aplikací uvedených léků vznikly. Každý uživatel je povinen důsledně se řídit informacemi výrobců léčiv, zejména informací přiloženou ke každému balení léku, který chce aplikovat.

Ochranné obchodní známky (chráněné názvy) léků ani dalších výrobků nejsou v knize zvlášť zdůrazňovány. Z absence označení ochranné známky proto nelze vyvozovat, že v konkrétním případě jde o název nechráněný.

Toto dílo, včetně všech svých částí, je zákonem chráněno. Každé jeho užití mimo úzké hranice zákona je nepřipustné a je trestné. To se týká zejména reprodukování či rozšiřování jakýmkoli způsobem (včetně mechanického, fotografického či elektronického), ale také ukládání v elektronické formě pro účely rešeršní i jiné. K jakémukoli využití díla je proto nutný písemný souhlas nakladatele, který také stanoví přesné podmínky využití díla. Písemný souhlas je nutný i pro případy, ve kterých může být udělen bezplatně.

© Martin Procházka, 2020

© Maxdorf, 2020

Illustrations © Maxdorf, 2020

Cover layout © Maxdorf, 2020

Cover photo © iStockPhoto.com / vernonwiley, iStockPhoto.com / kjekol, iStockPhoto.com / FamVeld, iStockPhoto.com / RichLegg

Vydal Maxdorf s. r. o., nakladatelství odborné literatury, Na Šejdru 247/6a, 142 00 Praha 4

e-mail: info@maxdorf.cz, internet: www.maxdorf.cz

Jessenius® je chráněná značka [No. 267113] označující publikace určené odborné zdravotnické veřejnosti

Odpovědný redaktor: **Mgr. Irena Kratochvílová, Ing. Veronika Pátková**

Ilustrace: **Ing. Jaroslav Nachtigall, Ph.D., Mgr. Veronika Mrázová**

Sazba: **Denisa Honzalová**

Tisk: Books Print s.r.o.

Printed in the Czech Republic

ISBN 978-80-7345-618-4

AUTOR

- Prof. MUDr. Martin Procházka, Ph.D., Ústav porodní asistence, Fakulta zdravotnických věd, Univerzita Palackého v Olomouci

SPOLUAUTOŘI

- Mgr. Petra Bartošová, II. interní klinika – Gastroenterologická a geriatrická, Fakultní nemocnice Olomouc
- MUDr. Vojtěch Bodnár, Novorozenecké oddělení, Fakultní nemocnice Olomouc
- Mgr. Štěpánka Bubeníková, Ph.D., Ústav porodní asistence, Fakulta zdravotnických věd, Univerzita Palackého v Olomouci
- Mgr. Radmila Dorazilová, Ústav porodní asistence, Fakulta zdravotnických věd, Univerzita Palackého v Olomouci
- MUDr. Lubomír Dubrava, Porodnicko-gynekologická klinika, Fakultní nemocnice Olomouc
- MUDr. Jana Frančáková, Klinika anesteziologie, resuscitace a intenzivní medicíny, Fakultní nemocnice Olomouc
- Mgr. Michaela Galková, AKH Wien, Allgemeines Krankenhaus der Stadt Wien, Klin. Abteilung für Neonatologie
- Mgr. Adéla Hořejší, Hořejší legal s.r.o., advokátní kancelář
- Mgr. Renata Hrubá, Ústav porodní asistence, Fakulta zdravotnických věd, Univerzita Palackého v Olomouci
- MUDr. Lukáš Hruban, Ph.D., Gynekologicko-porodnická klinika MU a Fakultní nemocnice Brno
- MUDr. Jiří Charamza, Ústav pro studium odborných a praktických dovedností, Fakulta zdravotnických věd, Univerzita Palackého v Olomouci
- MUDr. Petr Janků, Ph.D., Gynekologicko-porodnická klinika, Fakultní nemocnice Brno
- Mgr. Kateřina Janoušková, Ústav porodní asistence, Fakulta zdravotnických věd, Univerzita Palackého v Olomouci
- Mgr. Lucie Kašová, Katedra ošetrovatelství a porodní asistence, Fakulta zdravotnických studií, Západočeská univerzita v Plzni
- MUDr. Lumír Kantor, Ph.D., Novorozenecké oddělení, Fakultní nemocnice Olomouc
- MUDr. JUDr. Dušan Klos, Ph.D., I. chirurgická klinika, Fakultní nemocnice Olomouc
- PhDr. Miloslav Klugar, Ph.D., České národní centrum Evidence-Based Healthcare a Knowledge Translation (Cochrane Česká republika, České centrum EBHC: centrum excelence Joanna Briggs Institute, GRADE centrum Masarykovy univerzity), Institut biostatistiky a analýz, Lékařská fakulta, Masarykova univerzita a Centrum Evidence-Based Healthcare, Knihovna lékařské fakulty, Lékařská fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci
- Mgr. Jitka Klugarová, Ph.D., České národní centrum Evidence-Based Healthcare a Knowledge Translation (Cochrane Česká republika, České centrum EBHC: centrum excelence Joanna Briggs Institute, GRADE centrum Masarykovy univerzity), Institut biostatistiky a analýz, Lékařská fakulta, Masarykova univerzita a Centrum Evidence-Based Healthcare, Knihovna lékařské fakulty, Lékařská fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci
- Doc. PaedDr. Miroslav Kopecký, Ph.D., Ústav pro studium odborných předmětů a praktických dovedností, Fakulta zdravotnických věd, Univerzita Palackého v Olomouci
- MUDr. Vladimír Korečko, Gynekologicko-porodnická klinika, Fakultní nemocnice Plzeň
- Prof. MUDr. Marek Lubušský, Ph.D., Porodnicko-gynekologická klinika, Fakultní nemocnice Olomouc
- MUDr. Petra Matalová, Ph.D., Ústav farmakologie, Lékařská fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci
- Doc. PhDr. Ludmila Matulníková, Ph.D., Ústav porodní asistence, Fakulta zdravotnických věd, Univerzita Palackého v Olomouci
- Mgr. Markéta Moravcová, Ph.D., Katedra porodní asistence a zdravotně sociální práce, Fakulta zdravotnických studií, Univerzita Pardubice
- MUDr. Karel Nouza, DrSc., Centrum klinické imunologie, Praha
- MUDr. Radmila Pastorková, Ph.D., Ústav veřejného zdravotnictví, Lékařská fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci
- Prof. MUDr. Radovan Pilka, Ph.D., Porodnicko-gynekologická klinika, Fakultní nemocnice Olomouc
- Doc. PhDr. Radana Poděbradská, Ph.D., Ústav porodní asistence, Fakulta zdravotnických věd, Univerzita Palackého v Olomouci, REHEX-EDU, v.o.s. – Rehabilitace Lipová-Lázně
- Mgr. Ludmila Reslerová, Ph.D., Sociální služby města Moravská Třebová
- MUDr. Ctirad Sedlák, Klinika anesteziologie, resuscitace a intenzivní medicíny, Fakultní nemocnice Olomouc
- Mgr. Gabriela Sedláková, Klinika anesteziologie, resuscitace a intenzivní medicíny, Fakultní nemocnice Olomouc
- MUDr. Martina Studničková, Ph.D., Porodnicko-gynekologická klinika, Fakultní nemocnice Olomouc
- Doc. MUDr. Alena Šantavá, CSc., Ústav porodní asistence, Fakulta zdravotnických věd, Univerzita Palackého v Olomouci
- Mgr. et Mgr. Věra Šibravová, Ústav porodní asistence, Fakulta zdravotnických věd, Univerzita Palackého v Olomouci, Novorozenecké oddělení, Fakultní nemocnice Olomouc
- Doc. MUDr. Ondřej Šimětka, Ph.D., MBA, Porodnicko-gynekologická klinika, Fakultní nemocnice Ostrava
- Mgr. Pavlína Štrbová, Ústav farmakologie, Lékařská fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci
- Doc. MUDr. Karel Urbánek, Ph.D., Ústav farmakologie, Lékařská fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci
- MUDr. Blanka Vavřínková, CSc., První česká lékařská společnost, Praha

- **MUDr. Radovan Vlk**, Ústav porodní asistence, Fakulta zdravotnických věd, Univerzita Palackého v Olomouci, Gynekologicko-porodnická klinika, Fakultní nemocnice Královské Vinohrady
- **Doc. MUDr. Jaroslav Vomáčka, Ph.D., MBA**, Ústav radiologických metod, Fakulta zdravotnických věd, Univerzita Palackého v Olomouci
- **Doc. PhDr. Yveta Vrublová, Ph.D.**, Ústav porodní asistence, Fakulta zdravotnických věd, Univerzita Palackého v Olomouci
- **Prof. MUDr. Jozef Záhumenský, Ph.D.**, II. Gynekologicko-pôrodná klinika LF UK a UNB, Nemocnica Ružinov, Bratislava

RECENZENTKA

- **Doc. PhDr. PaedDr. Viera Simočková, Ph.D.**, Fakulta zdravotníctva, Katedra pôrodnej asistencie, Katolícka univerzita v Ružomberku

PŘEDMLUVY

Jeden z bazálních pilířů péče o těhotnou ženu a rodičku představuje vzdělaná, erudovaná a empatická porodní asistentka. V poslední době s velkým potěšením pečlivě sleduji usilovnou snahu o zlepšení a standardizaci tohoto zásadního pilíře moderního porodnictví. Tyto aktivity mají moji plnou podporu. Bohužel, naše porodní asistentky stále postrádaly českou komplexní učebnici porodní asistence, která by pro ně představovala každodenního pomocníka, tedy jakousi „bibli“ této velmi komplexní a rozsáhlé problematiky.

Profesoru Martinu Procházkovi s týmem spoluautorů se podařilo splnit téměř herkulovský úkol a takovou knihu připravit. Za to patří jemu a celému týmu spoluautorů opravdu velký dík. Věřím, že si učebnice Porodní asistence profesora Martina Procházkovy najde místo na pracovních stolech nejen všech porodních asistentek, ale také většiny porodníků.

Doc. MUDr. Marian Kacerovský, Ph.D.

Milé porodní asistentky, studentky porodní asistence a další zájemci o problematiku porodní asistence, dostává se Vám do rukou publikace s touto tematikou od renomovaných autorů a autorek.

Na vlně dějin lidstva se nese též historie babictví – porodní asistence. Jak se měnila společnost a společenské zřízení, tak se měnila i profese porodních bab, porodních asistentek.

Projevovalo se to ve způsobu vzdělávání a v postavení porodní asistentky ve společnosti.

Ve vzdělávání se střídala období úplného nevzdělávání přes babické školy, středoškolské, vyšší a vysokoškolské vzdělávání.

Nyní, ve 21. století, je to vzdělávání vysokoškolské v bakalářském a v navazujících magisterských studijních programech, které jsou realizovány na několika vysokých školách v ČR.

Stejně tak se střídala období, kdy byla porodní asistentka ve společnosti pomíjena, přes období, kdy měla poměrně vysoké postavení.

V současné době, ač má porodní asistentka vysokoškolské vzdělání, společnost úplně nevyužívá jejich znalostí a schopností. Jsou sice nastaveny legislativně kompetence, ale do provádění činností porodních asistentek zasahují vnější vlivy a jiné profese – zdravotní pojišťovny, lékaři, všeobecné či dětské sestry, psychologové, resp. psychologičky, laktační poradkyně, doly... Laická veřejnost, a bohužel i odborná, často neví, co všechno porodní asistentky umí a co mohou pro své klientky – ženy, matky, novorozence a rodiny – udělat.

Zlepšením podmínek v porodní asistenci se intenzivně zabývají profesní organizace Česká komora porodních asistentek, Unie porodních asistentek, Česká společnost porodních asistentek a sekce porodních asistentek v České asociaci sester, jejichž zástupkyně podepsaly v roce 2014 Memorandum o spolupráci. Zástupkyně profesních organizací spolupracují s Ministerstvem zdravotnictví ČR, zdravotními pojišťovnami a profesními organizacemi dalších zdravotnických profesionálů. Je potřeba podpory všech porodních asistentek, která se projeví tím, že se porodní asistentky budou zajímat o činnost profesních organizací a zúčastňovat se akcí – seminářů a konferencí, které tyto organizace realizují.

Již Sorános z Efesu, který žil kolem roku 120 n. l. a je pokládán za prvního praktického porodníka starověku, popsal porodní pomocnici jako ženu gramotnou, duchaplnou, obdařenou dobrou pamětí, pracovitou, počestnou a bez smyslových vad. Měla mít zdravé končetiny, silné tělo a dlouhé štíhlé prsty s krátkými

nehty. Měla být klidné povahy, střízlivá, bez předsudků a neměla být chtivá peněz, aby neposkytovala látky vyvolávající potrat za úplatu.

Profesor Václav Rubeška, autor učebnice pro porodní babičky a vyučující na škole babické v Praze v 19. století, napsal o porodní babičce, že v povolání svém má být babička skromná, ochotná, svědomitá, mlčenlivá, nemá roznášeti po domech, co kde viděla, slyšela a pozorovala, a má se pečlivě vystříhati všech klepů a pomluv. Život má vésti počestný a střídmý.

Moje vyjádření je krátké, stručné a výstižné – porodní asistentka pracuje hlavou, rukama a srdcem, musí být vzdělaná, moudrá a empatická.

Být porodní asistentkou není jen zaměstnání, práce či povolání, je to poslání a láska k profesi na celý život.

Mnoho úspěchů Vám přeje celoživotní porodní asistentka a optimistka

Mgr. Věra Vránová, Ph.D.

Vážené kolegyně, vážení kolegové, milí čtenáři,

učebnice, kterou právě držíte ve svých rukou, vznikala velmi pomalu a poměrně složitým způsobem. Vzhledem k rozsáhlému materiálu, který autorský tým zpracovával, a komplexnosti předkládané publikace je však tento bolestivý „porodní proces“ omluvitelný. K vydání této knihy nás inspirovaly monografie vydávané pro porodní asistentky zejména v anglosaských zemích a také do určité míry absence podobné publikace na českém trhu. Hlavní záměr koncepce knihy však vycházel z předpokladu, že se bude jednat o prakticky zaměřenou publikaci psanou zejména porodními asistentkami pro porodní asistentky.

Za celý autorský kolektiv věřím, že zaujme pevné místo při vzdělávání nové generace porodních asistentek, své v ní však najdou také studenti medicíny a lékaři v postgraduální přípravě. Autorský tým složený z renomovaných pedagogů, lékařů a zkušených porodních asistentek a dalších odborníků z praxe se snažil zachytit uceleným způsobem poznatky, které jsou vyžadovány od porodních asistentek s ohledem na úkoly, které na ně klade moderní porodnictví.

Učebnice je členěna do základních tematických okruhů a pro lepší orientaci barevně odlišených podkapitol. Věříme, že informace podané zkušenými pedagogy využijete ve své každodenní praxi a také při studiu porodní asistence. Kromě částí, které učebnice tohoto typu zvykle obsahují, jsme se snažili v kapitolách zaměřených na praktickou porodní asistenci zdůraznit roli a úkoly specifické pro povolání porodní asistentky. Kniha rovněž obsahuje zcela nově zpracovaná témata zaměřená na komunitní péči, alternativní způsoby vedení porodu, aromaterapii a velmi diskutované užití homeopatik v těhotenství, za porodu a v šestinedělí. Vzhledem k tomu, že porodnictví je velmi dynamický obor se spoustou kontroverzních témat, je velmi pravděpodobné, že některé názory a myšlenky v této učebnici vyvolají reakci. Autorský tým však považuje komplexní a ucelený pohled na celou šíři současné porodní asistence za prvořadý, a proto i tyto pro někoho kontroverzní témata v knize uvádíme.

Závěrem mi dovoluje, vážené a milé porodní asistentky, abych Vám všem popřál hodně úspěchů a pracovní pohody při Vašem nelehkém povolání. Být porodní asistentkou, nebo chcete-li „babičkou“, byla vždy čest a po dlouhá staletí se ženy pomáhající při porodech těšily velké vážnosti a vděčnosti všech nastávajících rodičů.

Chtěl bych závěrem vyslovit skromné přání, tak jako rodiče při narození přejí svému dítěti, aby i tato publikace dělala všem radost a žila svůj „život“ po dlouhá léta a stala se součástí vzdělávání porodních asistentek.

Prof. MUDr. Martin Procházka, Ph.D.

OBSAH

PŘEDMLUVY	7
-----------------	---

A ÚVOD

I PROBLEMATIKA PORODNÍ ASISTENCE

1	PROBLEMATIKA PORODNÍ ASISTENCE V HISTORICKÝCH SOUVISLOSTECH	23
1.1	Vývoj oboru porodní asistentka	23
1.2	Porodní asistentky v současné praxi porodní asistence	25
1.3	Odborné otázky týkající se porodních asistentek a porodní asistence	27
2	PORODNÍ ASISTENTKA V PRÁVU	29
2.1	Právní postavení porodní asistentky	29
2.2	Práva příjemkynů péče	32
2.3	Práva dětí	36
2.4	Povinnosti příjemců péče	37
2.5	Odpovědnost porodních asistentek a lékařů	37
2.6	Odčinění újmy (náhrada škody)	39
2.7	Další druhy právní odpovědnosti	40
3	DOČASNÁ PRACOVNÍ NESCHOPNOST U TĚHOTNÝCH	43
3.1	Vymezení základních pojmů	44
3.2	Nemocenské dávky u těhotných	45
3.3	Seznam tiskopisů vztahujících se k dárkám nemocenského pojištění	47

II ANATOMIE A REPRODUKCE

4	ŽENSKÁ PÁNEV	51
5	SVALY PÁNEVNÍHO DŇA A SVALY HRÁZE A JEJICH FASCIE	65
5.1	Pánevní dno	66
5.2	Hrázové svaly	69
5.3	Fascie pánevního dna	71
6	REPRODUKČNÍ ORGÁNY ŽENY	75
6.1	Ženské vnitřní pohlavní orgány	75
6.2	Ženské zevní pohlavní orgány	86
6.3	Vývojové a věkové zvláštnosti pohlavní soustavy	90

7	ŽENSKÝ MOČOVÝ SYSTÉM	93
7.1	Ledviny	93
7.2	Tvorba a vylučování moči	95
7.3	Močové cesty	96
7.4	Vývojové a věkové zvláštnosti vylučovací soustavy	98
8	PRENATÁLNÍ OBDOBÍ	99
8.1	Vývoj pohlavních buněk	100
8.2	Menstruační cyklus	105
8.3	Oplození	107
8.4	Blastogeneze, embryogeneze	109
8.5	Implantace	111
8.6	Embryonální a fetální vývoj během jednotlivých měsíců prenatálního vývoje	113
9	PLACENTA A JEJÍ VÝVOJ	123
9.1	Placenta	123
9.2	Funkce placenty	125
9.3	Hormony	125

III ANTIKONCEPCE A SEXUÁLNÍ ZDRAVÍ V GLOBÁLNÍ SPOLEČNOSTI

10	ANTI K O N C E P C E A S E X U Á L N Í Z D R A V Í	129
10.1	Historie antikoncepčních metod	129
10.2	Výběr antikoncepce a spolehlivost	130
10.3	Hormonální antikoncepce	133
10.4	Léčebné využití antikoncepce	137
10.5	Sexuální zdraví, reprodukční zdraví	143

IV PORODNÍ ASISTENCE ZALOŽENÁ NA VĚDECKÝCH DŮKAZECH

11	P O R O D N Í A S I S T E N C E Z A L O Ž E N Á N A V Ě D E C K Ý C H D Ů K A Z E C H	147
11.1	Formulace klinické otázky	148
11.2	Vyhledávání vědeckých důkazů	149
11.3	Kritické hodnocení kvality vědeckých důkazů	154
11.4	Implementace vědeckých důkazů do praxe	161
11.5	Zhodnocení a diseminace výsledků implementace	164

B TĚHOTENSTVÍ

V TĚHOTENSTVÍ

12	ZÁKLADNÍ PORODNICKÁ TERMINOLOGIE	171
12.1	Výpočet termínu porodu	171
12.2	Poloha plodu (situs)	172
12.3	Postavení plodu (positio)	174
12.4	Držení plodu (habitus)	175

12.5	Naléhání plodu (presentatio)	176
12.6	Role porodní asistentky	178
12.7	Zevní porodnické vyšetření	178
13	PŘEDPORODNÍ EDUKACE K PORODU A RODIČOVSTVÍ	185
13.1	Proces edukace	185
13.2	Oblasti edukace k porodu a rodičovství	186
14	ZMĚNY A ADAPTACE V TĚHOTENSTVÍ	189
14.1	Celkové obtíže	189
14.2	Změny v reprodukčním systému	191
14.3	Psychické změny	195
15	PRENATÁLNÍ PÉČE	197
15.1	Předporodní screening	197
15.2	Prenatální diagnostika a fetální terapie	199
16	VÍCEČETNÉ TĚHOTENSTVÍ	203
16.1	Epidemiologie	203
16.2	Etiologie	203
16.3	Monozygotní dvojčata	203
16.4	Dizygotní dvojčata	204
16.5	Průběh a rizika vícečetného těhotenství	204
16.6	Prenatální péče	205
16.7	Management porodu u vícečetného těhotenství	206
17	ZÁKLADY FYZIOTERAPIE PRO PORODNÍ ASISTENTKY	209
17.1	Fyzioterapie v období těhotenství	209
17.2	Fyzioterapie v období šestinedělí	211
17.3	Psychomotorický vývoj dítěte	213

VI RIZIKOVÉ A PATOLOGICKÉ TĚHOTENSTVÍ

18	RIZIKOVÉ TĚHOTENSTVÍ	221
18.1	Hypertenze v graviditě	221
18.2	HELLP syndrom	224
18.3	Eklampsie	224
18.4	Kardiovaskulární onemocnění	225
18.5	Onemocnění plic v těhotenství	231
18.6	Hematologické poruchy a nemoci	233
18.7	Onemocnění ledvin a močových cest	239
18.8	Onemocnění jater	240
18.9	Onemocnění gastrointestinálního traktu	243
18.10	Endokrinní onemocnění	247
18.11	Choroby štítné žlázy	251
18.12	Neurologická onemocnění	252
18.13	Hereditární deficity koagulačních faktorů	254
18.14	Kožní nemoci	258
18.15	Autoimunitní nemoci	259
18.16	Erytrocytární aloimunitace těhotných žen, hemolytická nemoc plodu a novorozence	262
18.17	Poruchy růstu plodu	266

VII INFEKCE V TĚHOTENSTVÍ

19	BAKTERIÁLNÍ INFEKCE	275
19.1	Listerióza	275
19.2	Borrelióza	277
19.3	Infekce streptokokem skupiny B.....	278
19.4	Kapavka	280
19.5	Syfilis	283
19.6	Střevní infekce	287
20	PARAZITÁRNÍ INFEKCE	293
20.1	Toxoplasmóza	293
20.2	Malárie.....	299
20.3	Trichomonas vaginalis	301
20.4	Chagasova infekce (americká trypanosomiáza).....	302
21	VIROVÉ INFEKCE	305
21.1	HIV / AIDS	305
21.2	Plané neštovice (varicella)	310
21.3	Spalničky (morbilli)	311
21.4	Příušnice (parotitida).....	312
21.5	Zarděnky (rubeola)	312
21.6	Hepatitidy	313
21.7	Cytomegalovirová infekce.....	321
21.8	Herpes simplex virus	323
21.9	Parvovirová infekce a pátá dětská nemoc.....	325
21.10	Respirační infekce – chřipka.....	326

VIII CHIRURGICKÁ ONEMOCNĚNÍ V TĚHOTENSTVÍ

22	CHIRURGICKÁ ONEMOCNĚNÍ V TĚHOTENSTVÍ	331
22.1	Náhlé příhody břšní v průběhu těhotenství.....	331
22.2	Karcinom prsu v těhotenství.....	338

IX FARMAKOTERAPIE V TĚHOTENSTVÍ

23	FARMAKOTERAPIE V TĚHOTENSTVÍ	343
23.1	Užívání léků v těhotenství.....	343
23.2	Změny ve farmakokinetice léčiv u těhotných žen	344
23.3	Bezpečnost léků v těhotenství	347
23.4	Návykové látky v těhotenství	351
23.5	Uterotonika	352
23.6	Tokolytika	355
23.7	Farmakoterapie těhotenské nauzey a zvracení.....	357
23.8	Farmakoterapie bolesti v těhotenství	359
23.9	Farmakoterapie těhotenské hypertenze	361
23.10	Antibiotika v těhotenství.....	363
23.11	Léčba alergií a asthma bronchiale v těhotenství	364
23.12	Farmakoterapie tromboembolické nemoci v těhotenství.....	367
23.13	Léčba diabetes mellitus v těhotenství.....	368

23.14	Farmakoterapie onemocnění štítné žlázy v těhotenství	369
23.15	Principy farmakoterapie v období laktace	370
24	SYSTÉMOVÁ ENZYMOTERAPIE V PORODNICTVÍ	373

X ZÁKLADY ZOBRAZOVACÍCH METOD V PORODNÍ ASISTENCI

25	ZÁKLADY ZOBRAZOVACÍCH METOD V PORODNÍ ASISTENCI	377
25.1	Základy zobrazovacích postupů v gynekologii a porodnictví	378
25.2	Ultrasonografie, endosonografie	378
25.3	Prenatální (fetální) diagnostika magnetickou rezonancí, zobrazování magnetickou rezonancí	383
25.4	Intervenční radiologie	385
25.5	Mammologie	385

C POROD

XI POROD

26	PRVNÍ DOBA PORODNÍ	393
26.1	První doba porodní	394
26.2	Péče porodní asistentky během první doby porodní	395
27	DRUHÁ DOBA PORODNÍ	401
27.1	Pasivní fáze druhé doby porodní	401
27.2	Aktivní fáze druhé doby porodní	402
27.3	Péče porodní asistentky během druhé doby porodní	405
28	MONITOROVÁNÍ PLODU	409
28.1	Auskultace	409
28.2	Amnioskopie	410
28.3	Kardiotokografie	410
28.4	Intrapartální fetální pulzní oxymetrie	419
28.5	Vyšetření pH z fetální krve	419
28.6	ST analýza fetálního EKG	419
28.7	Neinvazivní fetální EKG	420
28.8	Počítačem hodnocené kardiotokogramy	421
29	PARTUS EXTRA MUROS	423
30	TŘETÍ DOBA PORODNÍ	425
30.1	Odlučování a porod placenty	425
30.2	Péče porodní asistentky ve třetí době porodní a časném poporodním období	428
31	PATOLOGIE PLACENTY	431
31.1	Vcestné lůžko (placenta praevia)	431
31.2	Předčasné odloučení placenty (abruptio placentae)	431
31.3	Vcestné cévy (vasa praevia)	432
31.4	Po porodu	433

32	PERIPARTÁLNÍ ŽIVOT OHROŽUJÍCÍ KRVÁCENÍ	435
33	PORODNÍ PORANĚNÍ	439
33.1	Poranění měkkých porodních cest	439
33.2	Poranění pánve	442
33.3	Prevence porodních poranění	442
33.4	Základy ošetření porodního poranění	444
33.5	Péče porodní asistentky po ošetření porodního poranění	446
34	PORUCHY DĚLOŽNÍ ČINNOSTI	451
34.1	Poruchy vypuzovacích sil	451
34.2	Nepravidelnosti tvrdých a měkkých porodních cest	454
34.3	Překotný porod	454
34.4	Protrahovaný porod	455
35	PORUCHY DÉLKY GESTACE	459
35.1	Předčasný porod	459
35.2	Potermínové (prodloužené) těhotenství	465
36	NEPRAVIDELNÉ POLOHY A PORODNÍ MECHANISMY	471
36.1	Příčné polohy	471
36.2	Šikmé polohy	474
36.3	Deflexní polohy	475
36.4	Nepravidelné naléhání při poloze podélné hlavičkou	478
36.5	Dystokie ramének	480
37	KONEC PÁNEVNÍ	487
38	PORODNICKÁ ANALGEZIE A ANESTEZIE	501
38.1	Porodní bolesti	501
38.2	Nefarmakologické metody ovlivnění bolesti během porodu	502
38.3	Farmakologické metody	502

XII VYBRANÉ PORODNICKÉ OPERACE

39	CÍSAŘSKÝ ŘEZ – SECTIO CAESAREA	511
39.1	Indikace	511
39.2	Předoperační péče a příprava k císařskému řezu	512
39.3	Typy anestezie	513
39.4	Provedení císařského řezu	513
39.5	Pooperační péče	515
39.6	Rizika a komplikace císařského řezu	515
40	OPERAČNÍ VAGINÁLNÍ POROD – KLEŠŤE A VAKUUMEXTRAKCE	517
40.1	Extrakce plodu vakuumextrakcí	517
40.2	Extrakce plodu kleštěmi	519
40.3	Srovnání klešťového porodu a porodu vakuumextrakcí	521

XIII ŠOKOVÉ STAVY A RESUSCITACE V TĚHOTENSTVÍ A ZA PORODU

41	ŠOKOVÉ STAVY	527
41.1	Šok	527
41.2	Anafylaxe, anafylaktický šok	533
41.3	Sepse, septický šok, multiorgánová dysfunkce	534
41.4	Život ohrožující krvácení	538
42	RESUSCITAČNÍ POSTUPY U TĚHOTNÝCH ŽEN	539
42.1	Obstrukce dýchacích cest cizím tělesem	540
42.2	Doporučení AHA a resuscitační rady pro resuscitaci těhotné	543

XIV VYUŽITÍ ALTERNATIVNÍCH METOD V PORODNÍ ASISTENCI

43	AROMATERAPIE	549
44	HOMEOPATIE	557
45	AKUPUNKTURA	565
46	AKUPRESURA	569

XV KOMUNITNÍ A PRIMÁRNÍ PÉČE V PORODNÍ ASISTENCI

47	KOMUNITNÍ A PRIMÁRNÍ PÉČE V PORODNÍ ASISTENCI	575
----	--	-----

D ŠESTINEĎLÍ

XVI ŠESTINEĎLÍ

48	ŠESTINEĎLÍ	593
48.1	Anatomické a fyziologické změny	593
48.2	Rutinní poporodní péče.....	599
49	KOMPLIKACE V OBDOBÍ ŠESTINEĎLÍ	601
49.1	Krvácení.....	601
49.2	Puerperální infekce	603
49.3	Infekce v porodním poranění, péče porodní asistentky	604
49.4	Infekce močových cest	605
49.5	Septická pánevní tromboflebitida	606
49.6	Mastitida – zánět prsní žlázy	606
49.7	Poruchy laktace, zástava laktace, péče porodní asistentky	607
49.8	Psychické a psychiatrické potíže	607
50	PERINATÁLNÍ DUŠEVNÍ ZDRAVÍ	611
50.1	Prvky perinatálního duševního zdraví	611
50.2	Psychické změny v těhotenství	611
50.3	Porod a psychické změny po porodu	612

51	PERINATÁLNÍ MORTALITA	615
51.1	Perinatální a mateřská mortalita a morbidita	615
51.2	Priority v perinatální péči	616
51.3	Syndrom mrtvého plodu	616
51.4	Stanovení příčiny intrauterinního odumření plodu	617
51.5	Pohřeb a rozloučení	619
51.6	Právo na pohřebné a lhůta k pohřbení	620
51.7	Mateřská a rodičovská dovolená, peněžita pomoc v mateřství, rodičovský příspěvek	620

XVII KOJENÍ A VÝŽIVA DĚTÍ DO JEDNOHO ROKU

52	KOJENÍ	625
52.1	Anatomie prsu	625
52.2	Laktace	627
52.3	Složení mateřského mléka	628
52.4	Imunologické aspekty kojení	630
52.5	Léky a kojení	631
52.6	Sání	631
52.7	Proces kojení	632
52.8	Kojení – poloha a techniky	633
52.9	Význam kojení pro matku, dítě a společnost	636
53	VÝŽIVA DĚTÍ DO JEDNOHO ROKU	639
53.1	Role porodní asistentky ve výživě dětí do jednoho roku	639
53.2	Význam výživy ve vztahu k vývoji některých orgánů	640
53.3	Výživa kojence	641
50.4	Umělá výživa	641
53.5	Příkrmy	643

E NEONATOLOGIE

XVIII NEONATOLOGIE

54	SCREENINGOVÁ VYŠETŘENÍ U NOVOROZENCŮ	651
54.1	Historie laboratorního screeningu	651
54.2	Screening vrozené katarakty	652
54.3	Screening sluchu	652
54.4	Screening kritických vrozených srdečních vad	653
54.5	Screening vrozené syfilis (kongenitální lues)	655
54.6	Screeningové vyšetření uropoetického traktu	656
54.7	Screeningové vyšetření kyčlí	656
54.8	Novorozenecký laboratorní screening	657
55	VÝŽIVA NOVOROZENCŮ	661
55.1	Enterální výživa	661
55.2	Parenterální výživa předčasně narozených dětí	668

56	NOVOROZENEC NAROZENÝ V TERMÍNU	671
56.1	Klasifikace novorozenců	672
56.2	Nejčastější vybraná onemocnění u novorozenců narozených v termínu	674
56.3	Nejčastější vrozené vývojové vady	682
57	PŘEDČASNĚ NAROZENÝ NOVOROZENEC	693
57.1	Ošetrovatelská péče o předčasně narozeného novorozence	696
57.2	Vybraná onemocnění u předčasně narozeného novorozence	710
58	RESUSCITACE NOVOROZENCE PO PORODU	719
59	PORODNÍ PORANĚNÍ NOVOROZENCE	729
59.1	Poranění měkkých tkání	730
59.2	Poranění periferních nervů a centrální nervové soustavy	732
59.3	Poranění páteře a míchy	735
59.4	Poranění kostí	735
59.5	Poranění vnitřních orgánů dutiny břišní	736
60	POPORODNÍ OŠETŘENÍ NOVOROZENCE	739
60.1	Ošetření novorozence po porodu	743
60.2	Poporodní ošetření novorozence na porodním sále	746
61	VROZENÉ VÝVOJOVÉ VADY Z POHLEDU GENETIKA	751
61.1	Malformace	752
61.2	Malformace centrálního nervového systému	754
61.3	Vrozené srdeční vady	756
61.4	Malformace gastrointestinálního traktu	756
61.5	Vrozené vady ledvin a močových cest	758
61.6	Vrozené vady genitálu	758
61.7	Končetinové vady	759
61.8	Skeletální vady	760
61.9	Polymalformační syndromy	760
61.10	Nedědičné faktory	761
61.11	Kongenitální malformace u vybraných chromozomálních abnormalit	762
	PŘEHLED POUŽITÝCH ZKRATEK	765
	SEZNAM OBRÁZKŮ	769
	MEDAILONEK AUTORA	779
	REJSTŘÍK	781

ÚVOD

A

Adéla Hořejší

Renata Hrubá

Jiří Charamza

Miloslav Klugar

Jitka Klugarová

Miroslav Kopecký

Radmila Pastorková

Martin Procházka

Yveta Vrublová

ÚVOD

I	Problematika porodní asistence	21
II	Anatomie a reprodukce	49
III	Antikoncepce a sexuální zdraví v globální společnosti	127
IV	Porodní asistence založená na vědeckých důkazech	145

Oddíl

Problematika porodní asistence

Problematika porodní asistence v historických souvislostech

Yveta Vrublová

1.1 VÝVOJ OBORU PORODNÍ ASISTENTKA

V rámci historického pohledu do starověku můžeme předpokládat, že porody probíhaly zcela v jednoduchých podmínkách podle kulturních zvyků, někdy o samotě, ale také za přítomnosti jiných žen a svědků. Nejprve si ženy pomáhaly samy mezi sebou, starší, zkušenější přebíraly aktivitu při této činnosti, začaly se jí více věnovat a předávaly své znalosti z generace na generaci. V podstatě šlo o formu laické péče, která byla doplňována zkušenostmi, zvyky a tradicemi. V historickém vývoji se setkáváme s pojmenováním bába pupkořezná, porodní bába, porodní babička až po nedalekou minulost a termín ženská sestra se současným názvem porodní asistentka – všechny tyto názvy představují profesi, která se zabývá péčí o těhotnou ženu, porodem, poporodní péčí a péčí o ženu v šestinedělí.

Jak již bylo uvedeno, je tato péče stará jako lidstvo samo a procházela dlouhým vývojem. Vždy byla porodní bába potřebná a obracely se na ni rodičky v minulých staletích nejen při porodu, ale také s problémem otěhotnění, chráněním před těhotenstvím a s gynekologický-

mi problémy. Významný porodník starověku Sorános z Efesu (98–138 n. l.) přinesl mnoho poznatků z porodnictví, a to zejména ve svých spisech, např. v monografii *Peri gynaikeion* (O věcech ženských), kde popsal gesta- ci, polohy plodu, průběh porodu a péči o novorozence. Stanovil pravidla pro výběr porodních bab, které vní- mal jako velmi důležité osoby, a vyzdvihl jejich žádoucí vlastnosti (gramotná, vzdělaná v oblastech lékařského umění, počestná, střizlivá, s dlouhými štíhlými prsty).

V období raného a vrcholného středověku (5.–13. sto- letí) bylo porodnictví na okraji zájmu medicíny a lékaři se účastnili porodu pouze u bohatých a významných žen. Porodní báby byly volány k porodům většiny žen, při své práci používaly i přírodní produkty (byliny, odvary, tinktury), což bylo mnohdy vnímáno jako určitý projev magie či čarodějnictví. Povolání porodní báby často vy- konávaly ženy negramotné, bez jakýchkoli znalostí zá- kladů anatomie a fyziologie, což mělo vliv na vysokou úmrtnost při porodu a po porodu. Ke konci vrcholného středověku a pozdního středověku (13.–15. století) za- čalo být porodnictví středem zájmů osvícených léka- řů. Albertus Magnus (1193–1280) sepsal *De secteris mulierum* (Tajemství ženská), které v českém překladu vyšlo až v roce 1558 v Olomouci.

Obr. 1.1 Marie Terezie (1717–1780) a její syn Josef II. (1741–1790)

Na počátku novověku se začala postupně objevovat další díla porodníků, Eucharius Rösslin vydal v roce 1513 porodnický spis *Der Shwangern Frauen und Hebammen Rosegarten* (Těhotných žen a porodních bab zahrada růžová). Pro porodní báby byla určena italská publikace *La commare* (Porodní bába) (1592) autora Scipiona Mercuria, kde byl popsán přirozený porod, obrat, porodní křeslo. Úroveň porodních bab byla v německých a rakouských zemích v 16. století povýšena pomocí křesťanských řádů, a tím se prestiž porodních bab zvyšovala, báby byly zkoušeny lékaři před komisí a připojeny k cechu chirurgů. Významné postavení ve vzdělávání porodních bab měli také osvícení evropské panovníci, mezi které patřila Marie Terezie (1717–1780) a její syn Josef II. (1741–1790), kteří podporovali překlady odborných knih pro porodní báby a jejich vzdělávání (obr. 1.1). V roce 1756 vyšla německá učebnice pro porodní báby *Einleitung in einer wahre und gegründete Hebammenkunst* (Úvod do skutečného a opodstatnělého babského umění). Tato kniha byla přeložena do českého jazyka a vyšla dvakrát po sobě. Následně v roce 1778 byly vydány ještě tyto knihy: *K naučení kniha o babském umění s tabulkama vysvětlená*, *Zpráva o kumštu babském s připojenými figurami*, v roce 1779 *Knihla babského umění, k pilnému čtení těm, jenž sebe v babském umění cvičiti, a takto prospěšně*

Obr. 1.2 Medaile s ovšem pro provlečení stuhu s obrazem P. Marie Karlovské, ochránkyně rodiček, na lící straně. Text na rubu říká: Zkoušená porodní asistentka podle medicijnálního patentu z 24. 7. 1753

provozovati chtějí, užitečná. Vzhledem k uvedeným informacím je zřejmé, že tehdejší společnost si uvědomovala důležitost vzdělávání porodních bab s ohledem na zdraví matky a jejich dětí.

Jako významný prvek odlišení porodních bab byla oválná litá medaile s ovšem pro provlečení stuhu s obrazem P. Marie Karlovské, ochránkyně rodiček, na lící straně. Text na rubu říká: Zkoušená porodní asistentka podle medicijnálního patentu z 24. 7. 1753 (obr. 1.2).

Tento patent císařovny Marie Terezie upravil vyučování babcí a nařizoval, aby zkoušené porodní báby nosily tuto medaili na prsou.

Kolébku porodnictví je často prezentovaná Francie, první pařížské porodnické oddělení vzniklo v roce 1620 ve špitále Hôtel Dieu, který byl vyhledáván zejména chudými ženami. Významnou a velmi vzdělanou francouzskou porodní bábou byla Marie Louise Lachapelle (1769–1821), jejíž zápisky ze 40 000 porodů byly vydány jejím synovcem pod názvem *Pratique des accouchements* (Porodnická praxe) (obr. 1.3).

V Čechách byly nařízeny velmi přísné zkoušky porodních bab za Antonína Jungmanna (1775–1854), který byl nejen významným porodníkem, ale také rektorem Univerzity Karlovy (obr. 1.4). Bylo nařízeno vést porody na fantomu nebo mrtvole, prokázat zručnost v potřebných hmatech při přirozených porodech a v obrazech.

Obr. 1.3 Marie Louise Lachapelle (1769–1821)

Obr. 1.4 Antonín Jungmann (1775–1854)

František Mošner byl jedním z Jungmannových žáků. Stal se významným pedagogem medikochirurgického učení na univerzitě v Olomouci. Na téže univerzitě byl později jmenován rektorem.

Vznik Československé republiky sliboval porodním „babičkám“ naději na zlepšení jejich postavení. V roce 1919 vznikl spolek Ústřední jednota porodních asistentek a byl vydáván časopis Věstník. Roku 1928 vyšel zákon o *pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek*. Zákonem bylo povoleno používat nového názvu porodní asistentka. V roce 1930 byly zřízeny státní ústavy pro vzdělávání porodních asistentek. V roce 1947 bylo studium pro porodní asistentky prodlouženo z deseti měsíců na dva roky. Ústavy pro výchovu porodních asistentek byly také v Pardubicích a v Ostravě. V roce 1955–1956 bylo zavedeno čtyřleté studium s maturitou, které trvalo dva roky se zdravotními sestrami a následně se studium rozdělilo. V roce 1960–1961 bylo otevřeno čtyřleté studium pro absolventy základních škol. Ve školním roce 1958–1959 bylo na středních zdravotnických školách zavedeno dvouleté denní a dálkové pomaturitní studium pro porodní asistentky. V 70. letech 20. století existovalo dále jednoleté studium (pro dětské nebo všeobecné sestry, které chtěly být porodními asistentkami). Toto studium bylo ukončeno rozdílovou maturitní zkouškou. V roce 1965 byl

název oboru změněn z porodní asistentky na ženskou sestru, který se udržel až do roku 1993. V roce 1974–1975 bylo ukončeno čtyřleté středoškolské vzdělávání. V roce 1995–1996 vznikl studijní obor diplomovaná porodní asistentka, který probíhal zprvu na vyšších zdravotnických školách. Studium trvalo tři roky a nahradilo bývalé dvouleté pomaturitní studium.

1.2 PORODNÍ ASISTENTKY V SOUČASNÉ PRAXI PORODNÍ ASISTENCE

Od akademického roku 2001–2002 byla zahájena výuka porodních asistentek na vysokých školách jako tříletý bakalářský obor ukončený praktickou komisionální zkouškou a státní závěrečnou zkouškou, která se skládá z obhajoby zpracované bakalářské práce, porodnictví a behaviorálních věd. Porodní asistentka patří mezi regulované profese a v současné době podléhá naplň výuky metodickému pokynu pro vzdělávání porodních asistentek. Uvedený studijní program *Porodní asistence* udává, že standardní doba studia oboru *Porodní asistentka* je nejméně tři roky. Odborná praxe udává povinný počet porodních intervencí v oblastech prenatální

péče, péče během porodu a poporodní péče. V současné době se toto vzdělávání uskutečňuje na jedenácti vysokých školách v České republice. Po jeho ukončení mohou absolventky dále studovat v navazujícím magisterském a doktorském studiu v programu *Porodní asistence*. Odborná praxe v klinických podmínkách je zajišťována registrovanými porodními asistentkami, které se dále vzdělaly v certifikovaném kurzu pro mentory klinické praxe.

Porodní asistentka pro samostatnou činnost musí získat od Ministerstva zdravotnictví *Osvědčení k výkonu povolání bez odborného dohledu* a následně být zapsána do národního registru porodních asistentek, který vede Ministerstvo zdravotnictví prostřednictvím Národního centra ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů (NCONZO). Tato porodní asistentka se pak může označovat jako „registrovaná porodní asistentka“. Počet registrovaných porodních asistentek mírně stoupá, k 1. 3. 2013 bylo v ČR registrováno celkem 6288 porodních asistentek. Prestiž tohoto oboru se v posledních letech zvyšuje, a to nejen mezi porodníky, ale i mezi laickou veřejností. Mírný pokles intervencí porodních asistentek byl zaznamenán v počtu návštěv porodních asistentek v terénu, v roce 2012 jich bylo provedeno 6577. Četnost návštěv porodních asistentek u těhotných žen se mezi jednotlivými kraji velmi liší, přičemž úroveň porodnosti není tak rozdílná. Zatímco v Olomouckém kraji provedly porodní asistentky návštěvu u 13,6 % žen z tisíce žen ve fertilním věku, v Jihočeském kraji na stejný počet žen připadalo pouze 0,2 % návštěv. Návštěvy porodních asistentek jsou dále spíše výjimečné v Pardubickém kraji a v Hlavním městě Praze (Ústav zdravotnických informací a statistiky – ÚZIS, 2013).

Konkrétní činnosti porodní asistentky, to znamená její kompetence, najdeme ve vyhlášce č. 55/2011 Sb., konkrétně § 5. Porodní asistentka sama bez odborného dohledu poskytuje základní i specializovanou ošetrovatelskou péči těhotné ženě, rodící ženě a ženě v šestinedělí. V období těhotenství funguje porodní asistentka jako rádkyně a průvodkyně. Ženu s fyziologickým těhotenstvím sleduje po celou dobu těhotenství, poskytuje rady a informace o těhotenství a prevenci komplikací. Provádí předporodní přípravu ženy a jejího partnera k porodu. Může sama potvrdit nebo diagnostikovat těhotenství a provést, doporučit nebo předepsat ženě vyšetření nutná ke sledování fyziologického těhotenství. Sleduje stav plodu pomocí dostupných prostřed-

ků, může rozpoznávat patologie u matky, plodu nebo u novorozence. V případě zjištění patologie nebo rizika v těhotenství předá ženu do péče lékaře se specializací v oboru gynekologie-porodnictví. V období samotného porodu má porodní asistentka právo na vedení fyziologického porodu samostatně bez odborného dohledu, včetně provedení případné nutné epiziotomie. Současně může pečovat o ženu ve všech dobách porodních.

V případě rozpoznání rizik či patologie ženu opět odevzdá do rukou lékaře. V neodkladných případech (tím se dle zákona rozumí situace nezbytná k záchraně života) může odvést i porod koncem pánevním. Bezprostředně po porodu ošetřuje ženě porodní a poporodní zranění a novorozenci poskytne první ošetření. Musí zahájit okamžitou resuscitaci novorozence v případě nutnosti. Také může ženy navštěvovat v jejich domácím prostředí, a to jak v období těhotenství, tak i do doby ukončení období šestinedělí, včetně žen gynekologicky nemocných. Porodní asistentka ženy vzdělává v oblasti antikoncepce, kojení a v oblasti péče o novorozence. Porodní asistentka může také sama přejímat, kontrolovat, ukládat léčivé přípravky, zdravotnické prostředky a prádlo a manipulovat s nimi. Může zajišťovat jejich dezinfekci, sterilizaci a dostatečnou zásobu. V případě kompetencí může porodní asistentka pod přímým vedením lékaře se specializací v oboru gynekologie a porodnictví asistovat při komplikovaném porodu, při gynekologických výkonech či instrumentovat při porodu na operačním sále (55/2011 Sb.).

V práci porodní asistentky rozeznáváme dva základní druhy činností. První – kooperativní, která je založena na spolupráci s porodníkem a jeho ordinacemi, a autonomní, která je zakotvena ve vlastních kompetencích a plánovaných činnostech. Vždy však svoji práci musí vykonávat podle platných doporučených postupů v gynekologii, perinatologii a neonatologii.

Porodní asistentky v současnosti mohou působit ve zdravotnických státních pracovištích nebo samostatně na pracovištích nestátních.

Většina se v současnosti uchyluje k první možnosti. Porodní asistentky pracují bez odborného dohledu na lůžkových pracovištích, ambulantních pracovištích a mohou provádět i terénní činnost jako soukromé porodní asistentky nebo pod záštitou jiné organizace.

Gynekologicko-porodnická lůžková zařízení – stěžejním působištěm porodní asistentky je porodní sál. Dále může pracovat na oddělení gynekologie, šestinedělí, rizikového těhotenství, v prostorách operačních sálů.

Může působit v prostorách ambulance či prenatálních poraden.

Ambulantní zařízení – porodní asistentka může pracovat v soukromých ambulancích gynekologů a v soukromých centrech pro ženy, matky a děti.

Soukromý sektor – menší skupina porodních asistentek se přiklání k samostatné práci v soukromém sektoru. Pracují jako soukromé porodní asistentky, nabízí ženám zcela individuální péči od počátku těhotenství až do období šestinedělí.

Práce porodní asistentky je velmi náročná po všech stránkách, musí neustále pozorovat a pečlivě sledovat změny stavu pacientky/klientky, chod přístrojů a při tom vnímat nové instrukce, což znamená rychlé přepojování mezi činnostmi. Porodní asistentky se také setkávají s otázkami, které se týkají velmi soukromých záležitostí klientek i jejich rodin. Porodní asistentka se často dostane do situací, ve kterých se musí umět sama rychle a především správně rozhodnout, například v akutním nebo v život ohrožujícím stavu pacientky. Už samotná obava z těchto situací klade vysoké nároky na její psychiku. Porodní asistentka bývá často konfrontována s utrpením, bolestí pacientek/klientek a jejich pocity bezmoci.

1.3 ODBORNÉ OTÁZKY TÝKAJÍCÍ SE PORODNÍCH ASISTENEK A PORODNÍ ASISTENCE

Program *Porodní asistence* se oddělil od programu *Ošetřovatelství* a je v současnosti samostatným oborem *Porodní asistentka*. Má svůj předmět zkoumání, vědecké metody, jazyk, způsob získávání informací a realizaci výstupů do klinické praxe. S ošetřovatelstvím má společnou základnu v péči o zdraví, v managementu ošetřovatelské péče, v ošetřovatelské diagnostice, v holistickém pojetí a v metodologii výzkumu. Jde o dva velmi blízké obory, jejichž cílem je péče o člověka ve zdraví, nemoci, při důstojném odcházení ze života a spolupráce s rodinou.

S rozvojem obou oborů a rozvojem medicíny, kdy se porodnictví a gynekologie výrazně posunuly v diagnostice a léčbě, došlo k rozšíření intervencí porodních asistentek, a tím i k novým otázkám a podnětům jak

zlepšit péči o ženu před těhotenstvím, v těhotenství, během porodu, po porodu a i v dalších fázích jejího života.

Výzkumy v porodnické asistenci jsou zaměřeny na tyto oblasti:

- prevence pohlavně přenosných chorob
- edukace dospívajících v sexuální výchově, při užívání hormonální antikoncepce
- příprava ženy k plánovanému rodičovství, alternativní výživa
- péče o ženu a preventivní aktivity během fyziologického těhotenství, fyzické aktivity v těhotenství, příprava ke kojení
- vliv tělesné hmotnosti ženy před těhotenstvím na vznik gestačního diabetu
- příprava ženy k porodu, porodní plán, příprava hráze
- péče o ženu během porodu, aktivity v první době porodní, výběr polohy, epiziotomie
- péče o ženu v druhé a třetí době porodní, spolupráce s doulou, s rodinnými příslušníky
- péče o novorozence, navázání prvního kontaktu s matkou, přiložení k prsu, péče o prsa a bradavky
- péče o ženu v těhotenství, během porodu a po porodu se sluchovým, zrakovým a mentálním postižením
- péče o ženu z jiné kultury v těhotenství, během porodu a po porodu
- péče o ženu s perinatální ztrátou plodu
- vliv epiziotomie na vznik inkontinence moči a stolice
- prevence rakoviny prsu, děložního čípku, ovaria, dělohy, životní styl
- kvalita života žen s onkogynekologickým onemocněním

Kromě uvedených témat pro výzkum v porodní asistenci se setkáváme s otázkami, které bychom mohli také zařadit do oblasti výzkumu. Jde o problematiku porodu v domácím prostředí. Domácí porody jsou v současnosti jedno z velice aktuálních a hojně diskutovaných témat. Do podvědomí veřejnosti a v první řadě těhotných žen se dostává stále více ať už z médií nebo z literatury. Názory odborníků z řad lékařů nebo porodních asistentek na téma domácích porodů se liší. Porod jako takový je pro každou ženu začátkem něčeho nového a nepoznaného. Domácí porod může mít pro některé nastávající matky své výhody, např. atmosféra domova, pohodlí a klid. V domácím prostředí se může žena cítit příjemněji a je zde zachována i její intimita, ale z odborného hlediska je zde mnoho záporů. V případě jakýchkoli komplikací není možné ženě, která se rozhodne přivést dítě na svět

v domácím prostředí, zajistit okamžitou první pomoc. Nejedná se jen o rizika ze strany ženy, ale jde zde i o riziko, kterému žena vystavuje při své volbě narození dítě. Z klinické praxe je známo, že komplikace u porodu přicházejí nečekaně a jejich řešení je otázkou sekund. Převoz z domácího prostředí do nemocnice proto může být rozhodující. Samozřejmě záleží i na kulturním postoji k tomuto tématu. Otázkou ale zůstává, zda by se porody v domácím prostředí měly stát součástí každodenního pracovního procesu porodních asistentek.

Porod doma je širokou odbornou veřejností zařazován mezi postupy *non lege artis*, což s sebou nese rizika právní, ale i trestní. Porodní dům je alternativní metoda, jak ženě zajistit domácí prostředí a zároveň i domácí péči.

Odborné stanovisko výboru ČGPS ČLS JEP a výboru sekce perinatální medicíny ČGPS ČLS JEP k porodům v domácnosti zní: „*Porody v domácnosti přinášejí zbytečná rizika jak pro matku, tak pro plod a nemohou vyvážit pochybné výhody domácího prostředí.*“

Podle článku 5 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně lze jakýkoli zákrok v oblasti péče o zdraví, tedy i předem plánovaný porod doma, provést jen za podmínky, že k němu dotčená osoba dala svůj svobodný a informovaný souhlas. Tato osoba musí být předem řádně informována o účelu a povaze zákroku, jakož i o jeho důsledcích a rizicích. Neupozornění na rizika porodu doma ze strany zdravotníka, který jej má vést, je tedy velmi hrubým porušením uvedeného článku Úmluvy, která má vyšší právní sílu.

SOUHRN

- Péče o těhotnou ženu, pomoc při porodu a péče o novorozence je stará jako lidstvo samo a procházela dlouhým historickým vývojem. Téměř vždy byla porodní bába vysoce hodnocena a obracely se na ni ženy nejen při porodu, ale také s problémem otěhotnění, chráněním před těhotenstvím a s gynekologickými problémy. Jejich kompetence byly vždy široké a potřebovaly adekvátní vzdělávání, které má několikasetleté kořeny, včetně učebnic pro porodní báby.
- Vývoj oboru porodní asistence a rozšíření jejich kompetencí v současné době vyžaduje vysoce odborné vzdělávání založené na výzkumu a klinické praxi.
- Pouze odborně vzdělaná a prakticky zdatná porodní asistentka může provázet ženy během těhotenství, při porodu, v období šestinedělí a při gynekologických onemocněních.

LITERATURA

1. Bartošková I. O syndromu vyhoření pro zdravotní sestry. Brno: NCONZO; 2006.
2. Čech E. Porodnictví. 2nd ed. Praha: Grada; 2006.
3. Doležal A. Historický úvod do studia porodnictví. In: Roztočil A. Moderní porodnictví. Praha: Grada; 2008.
4. Doležal A. Od babictví k porodnictví. Praha: Karolinum; 2001.
5. Doležalová J. Porod doma: co nám matky o porodu neřekly. Praha: Formát; 2004.
6. Farkašová D. Ošetrovateľstvo – teória. Martin: Osveta; 2001.
7. Chmel R. Průvodce těhotenstvím. Praha: Grada; 2004.
8. Měchurová A. Odborné stanovisko výboru ČGPS ČLS JEP a výboru sekce perinatální medicíny ČGPS ČLS JEP k porodům v domácnosti. Česká gynekologie. 2009;74(1 Suppl):15–25.
9. Soukupová I. Domácí porody jsou špičkou ledovce. Zdravotnické noviny. 2012;8.
10. Vránová V. Historie babictví – současnost porodní asistence. Olomouc: Univerzita Palackého; 2007.